

Pragmatizm ve Yeni-Realizm

Pragmatism and New-Realism

Doç. Dr. Mehmet Fatih DOĞRUCAN *
Doktora Muhammed KARAMOLLA **

Öz:

Pragmatizm ve Yeni-Realizm, metafizik ve epistemolojide ortaya koydukları düşünce tarzıyla, felsefeye bilimsel ve doğalcı bir yapı kazandırmayı amaçlamıştır. Pragmatizme göre bir nesnenin bilinmesi, onun olası pratik etkilerinin bilinmesi ve bu bilginin, doğru kabul ettiğimiz mevcut inanç birikimimizle uyumlu olması anlamına gelmektedir. Empirik ve bilimsel bir araştırma biçimini esas alan pragmatizm, olgular kadar değerlere, ilkelere, dinsel kavrayışa ve romantizme de imkan tanıyan esnek ve bütünlüklü bir felsefi yaklaşımın ifadesidir. Pragmatizme göre felsefedeki çoğu yapay olan geleneksel problemlerin aşılması, ancak böylesi bir yaklaşımla mümkündür. Ralph Barton Perry ise bu ekolün içinden Yeni-Realizm akımının öncüsü olarak belirecektir. Kökleri pragmatizme dayanmakla birlikte Yeni-Realizm'in pragmatizmden ayrıştığı noktalar mevcuttur. Perry'ye göre özne ve nesne arasında tözsel bir fark yoktur. "Bilen" ve "bilinen" arasındaki ilişki, karmaşık bir etkileşimden daha fazlası değildir. Yeni-Realizme göre düşüncenin konusu olan varlıklar, gelenekte anlaşıldıkları biçimiyle zihinsel değildir. Bu varlıkların varlığı ve doğası, bilinmelerinden bağımsızdır. Yeni-Realistlere göre felsefi gelenekteki anlaşmazlıkların asıl sebebi, dildeki kelimelerin kullanımında aynılık

* Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya-Türkiye, mehmetfatihd@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4578-7671>.

** Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe A.B.D., Antalya-Türkiye, mu.karamolla@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5235-8229>.

ve kesinlik eksikliği ile felsefi araştırmada kararlı bir işbirliğinden yoksunluktur. Kişisel eğilimler ve farklılaşan mizaçların ön plana çıktığı böylesi bir atmosferde yapılması gereken, ortak bir terminoloji geliştirerek bilimsel yöntemi felsefeye uygulamaktır. Perry ve arkadaşlarının bu tutumu, ontolojik ve epistemolojik sahadaki Kartezyen düalizmi ve Berkeley ile popülerleşen İdealist geleneği karşısına almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Pragmatizm, Yeni-Realizm, Epistemoloji, Metafizik

Abstract:

Pragmatism and Neo-Realism aimed to bring a scientific and naturalistic structure to philosophy with the way of thinking they put forward in metaphysics and epistemology. According to pragmatism, knowing an object means knowing its possible practical effects and that this knowledge is compatible with our current belief accumulation that we consider to be true. Based on an empirical and scientific research style, pragmatism is the expression of a flexible and holistic philosophical approach that allows values, principles, religious understanding and romanticism as well as facts. According to pragmatism, it is only possible to overcome the traditional problems in philosophy, which are mostly artificial, with such an approach. Within this school, Ralph Barton Perry will appear as the pioneer of the New Realism movement. Although its roots are rooted in pragmatism, there are points where Neo-Realism differs from pragmatism. According to Perry, there is no substantial difference between subject and object. The relationship between “knowing” and “known” is nothing more than a complex interaction. According to New-Realism, beings that are the subject of thought are not mental as understood in tradition. The existence and nature of these beings are independent of their knowledge. According to New-Realists, the main reason for the disagreements in the philosophical tradition is the lack of uniformity and certainty in the use of words in the language and the lack of stable cooperation in philosophical research. In such an atmosphere where personal tendencies and differentiating temperaments come to the fore, what needs to be done is to develop a common terminology and apply the scientific method to philosophy. Perry et al. Opposes this attitude to Cartesian dualism in the ontological and epistemological field and the Idealist tradition popularized with Berkeley.

Key Words: Pragmatism, New-Realism, Epistemology, Metaphysics

Giriş:

Gerçeklik ile ilgili olarak girilmesi gereken birçok faaliyet, ister zıttı, ister çelişği isterse de bizzat ilişki içinde olduğu bir kavramsal olarak kabul edilsin, metafizik kavramına bakmaksızın, göz atmaksızın gerçeği ele alma güçlüğü hasil olacaktır. Metafizik kelimesi sıklıkla Aristotelesçi sistematik başlangıcı sebebiyle fizik ötesi yani fizik sahasının dışında kalan sahanın isimlendirilmesi için kullanılmış, ancak zaman içinde defalarca anlam değişimine, kaymasına uğrayan metafizik kavramı bazen her ekol için ayrı bir tarifin kaynağına dönüşen bir şey halini almaya başlamıştır. Mesela metafizik, “fiziğin ötesi” anlamını taşısa da Aristoteles’in duysal bilginin üstünde ve ötesinde, “ussal bilgi” tanımlamasıyla epistemik olarak anlam kazanmıştır. Her ne kadar fizik ötesi diyerek ontik bir referans kullanılsa da bu tanımlamanın epistemik bir sonucu olduğu aşikardır. Dolayısıyla fiziki bir doğa ile ilgilenmek yerine doğa hakkında algılanamayan, salt akılsal kısımlara yönelimin de metafizik olarak adlandırılması meselesiyle karşı karşıya kalmaktayız. Biraz daha açacak olursak, Aristoteles için bir dokunulan, bilinen dünya vardır bir de dokunulamayan bilinmeyen bir dünya vardır ki, bu dünya da metafizik bir alemdir (Von Aster 1999:205). Felsefe tarihinde metafizik, çeşitli biçimlerde, değişen koşullar uyarınca, her biri diğeriyle ilişkili olarak;

(1) gerçekten var olanın ne olduğuna dair bir soruşturma,

(2) görünüşün ardındaki gerçekliğin araştırılması,

(3) dünya hakkında bütünsel bir kavrayış geliştirme çabası ve

(4) felsefenin ilk ilkelerini belirlemeyi amaçlayan bilim olarak kendisini göstermiştir (Cevizci 2001:4).

Ancak metafizik olarak belirlenen alan, Aristoteles’in ardından duysal bilginin ötesindeki akılsal bilgi tanımını, akıl argümanlarının tüm çıkarımlarına terk etti ki, buna tutarlılık arayışındaki inanç türleri ve sezgi kavramsalını dayanak yapan iman kavramsalı da dahil edilebilir. İnanç ile tutarlılık arasında paralel bir bağ gelişmeye başlayarak inancın bizzat kendisi, gerçekliğin hikmet yoluyla kavranmaya çalışılmasına dönüşmeye başladı. Bu durum, imanının akıl sahasına mal edilmiş sürecidir ki, aslında tüm Ortaçağ tam da bu manada akıl-iman arasındaki ilişkinin sorgulanma kısımlarını muhteva eder. Böylece Ortaçağ için saltık bir akıl, mantığın dedüktif tüm çıkarımlarını metafizik olarak kabul etme eğilimi gösterdi. Bu dedüktif çıkarımlar ise gerçekliğin kavranamayacak derecede aşkın olduğu, büyük olduğu veya bilinemeyecek sınırsızlıkta olduğu ya da sınırlı insanın bunu anlamaya imkânının bulunmadığı gibi düşüncelere sebebiyet vererek metafizik olan ile fizik ötesi olanı bir ve aynı şey olarak salt-akılsallık sınırlarına göndermiştir. Aslında bu durum bir bakıma neden-sonuç arasındaki ilişkiyi açıklama eğiliminde bilgi etkinliğini yani epistemolojiyi tarif etme eylemidir. Ancak neden ile sonuç arasında anlam ilişkisi kurulamadığında ya da somutlaştırılmadığında nedeni açıklama işi, daha kapsayıcı bir bilgi sahibini ya da bilginin tümel halini varsayım haline getirmiş, bu varsayım ise dogmalaştığı anda bu tip bilgilerin bilinemezliği, ya da

aşkınılığı hadisesi de metafizik açıklamalarını geliştirmiştir. Aristotelesçi nedenlerin incelenmesi fikri açık bir biçimde bazı soruları mümkün kılmıştır. Mesela nedenlerin tek bir bilime mi ya da birçok bilime mi ait olduğu, ya da böyle bir bilim varsa tözün ilk halinin mi yoksa her türlü kanıtlamanın mı peşinden gitmesi gerektiği, önemli bir çatı sorunu oluşturur (Aristoteles 1985: 158-159). Bu sorun tüm Ortaçağ'a tümeller sorunu olarak damga vurmuş ve bu çözümsüzlük yerine yepyeni bir şey söyleyerek, varlık yerine onun metodik incelemesiyle ilgilenen Ortaçağ sonu düşünürlerle başlayıp Descartes ile açığa çıkan süreç, Meseleyi bilgi üstünde incelemeye başlayarak, yepyeni bir bilimin ve türlerinin şafağına dönüşmüştür. Önce bilimsel devrimler, ardından Aydınlanma ile gelişen süreçte felsefe, bambaşka bir noktaya evrilmiştir. Öncelikle Maddi süreçleri veya doğa durumunu aldattıcı kabul eden Platonculuk yerine bunu gerçeklik olarak kabul etmeye başlayan zemin yakalamaya başlamıştır ki, Ortaçağın sonu bu tartışmalarla geçer. Doğa ile gerçekliğin metafizik olduğu kabulü yerine her ikisinin de bir bütün olduğu veya iki ayrı gerçeklik olarak kabul edip etmemenin mümkün olup olmadığı, nominalistler ve kavram realistlerinin arasındaki doğayı reddeden toptancılığı bambaşka bir noktaya taşımıştır. Felsefe maddi süreçlere daha da hassaslaşmış ve Antik Yunan tarzı felsefenin, aklın yeniden ön plana çıkışı Rönesans olarak adlandırılan dönemi ihtiva etmiştir. Böylelikle doğanın sağladığı türden bilgi ile metafiziğin sağladığı türden bilginin farklılığı üzerine düşünceler hâsıl olmaya başladıkça felsefe farklılaşmıştır. Bu süreçte felsefe, doğa bilimlerinin yöntemlerinden oldukça etkilenmiş, metafizik de giderek daha dar bir alana hapsolmüştür. Elbette bu süreçte semaviyat zayıflamış, tanrı merkezli düşünceden insan merkezli düşünceye bir evrim gerçekleşmiş hümanizma faaliyetleri ile beraber doğa merkezli yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Materyalizmden deizme kadar dinsel düşünce biçimini sorgulayan felsefi yaklaşımlar, bilimin yeni türlerini mümkün kılmış, bir müddet sonra dini sorgulayan felsefe yerine felsefeyi sorgulayan bilim anlayışı çok farklı bir seviye ile 19. yy. pozitivizmini mümkün kılmıştır. Bütün bu süreçler elbette kendi içinde naif konulardır ve konuya giriş yapmak amacıyla bu haliyle özetlenmiştir. Ancak tüm bu süreçlerin kaçınılmaz olarak ortaya çıkardığı şey sadece Descartes'in Cogito'su ve onu mümkün kılan bireyi değil, o bireyin vital ilkeleri ve anlam dünyasıdır. İşte tam da burada 20. yüzyıl Amerikan felsefesinin en önemli ekolü Pragmatizm ve onun içinden filizlenen Yeni-Realizm, geliştirmiş oldukları özgün çizgilerinde, metafizik geleneğe karşı çeşitli eleştiriler ortaya koymuşlardır. Ancak bu eleştiriler kendi köklerini de 17. yy.'dan başlayarak, 20. yy.'a kadar getirmektedir. Amerikan felsefesinin Avrupa kökleri ve Batı felsefe geleneğine dahil olma gerekçeleri netleşirken, modern-postmodern süreçlerin de betimi mümkün olacaktır. Mesela ülkemizde pek fazla bilinmeyen bir Ralph Barton Perry (1876-1957) çerçevesinde meseleye bakmak, Peirce veya James çerçevesinde inşa edilen pragmatizm geleneğinin içinden filizlenen Yeni-Realizm sürecine mercek tutmak, çağdaş ve yeni bir filozofu tartışmaya açmak kadar onun 21. yy.'a taşınan felsefesine de projeksiyon tutmak anlamına gelecektir. Bu çalışmada, Ralph Barton Perry'nin de yaslandığı bir gelenek ile kurduğu bir ekolün yani aynı kütada ortaya çıkan pragmatizmin içinden Yeni-Realizm akımının, içinden geldiği gelenekle ayrıştığı ve benzeştiği

unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle pragmatizm ve Yeni-Realizm kavramları belirginleştirilerek, 20 yy. üzerinden icra edilen yepyeni bir felsefe sorulması mümkün kılınacaktır. Felsefe geleneğinin vital kanunları pragmatizmle birleştirmesi kadar, bunların süreç çerçevesinde açıklanması da metnimizin içinde anlam kazanacaktır.

Pragmatizm

Descartes'in ortaya koyduğu cogito ile beraber, felsefi düşünme biçiminin ispat yolu olarak düşünceden varlığa ulaşıyor olması, varlığı doğrudan, bilginin gerekçesiyle açıklıyor oluşu eskiden yeni bir kopuş anlamına gelmektedir. En önemlisi Ortaçağın sonuyla beraber başlayarak Rönesans ile devam eden yeni bir düşünce arayışının neticesinde, felsefenin duyuşal dünyayı da gerçekliğin referansı olarak görmeye başlaması, yepyeni bir çağın anahtarı olmuştur. Bu biçimiyle Descartes, Hobbes veya Leibniz düşüncesini ya da Descartes'i etkilediği kadarıyla Francis Bacon düşüncesini, yeni dönem için başlangıç görebiliriz. Bu yeni dönemin tartışmalarında, bahsettiğimiz düşünürler, ontik merkezli düşünüm yerine epistemik temelli düşünümü ön plana çıkarmış, akıl ise terkedildiği metafizik sınırlardan kurtarılmaya başlanarak, insanın varlığını mümkün kılan nedenler olarak değişmez bir ilk varlık arayışı yerine varlığın olası değişmezliğini tesis eden ilkeleri mümkün kılmıştır. Akıl ile dış dünya ilişkisinin yeniden tesisi, dış dünyanın yok sayılması veya fani görülmesi yerine önemsenmesi, düşünce sistematığının değişimine işaret etmekte olup, varlık yerine bilgi temelli düşünme faaliyetinin de anahtarıdır. Bu sebeptendir ki, Descartes ile başlayan "Felsefenin İlkeleri" ve o ilkeleri saptayacak olan ölçütün arayışı açısından "Metot Üzerine Konuşma" yeni bir sorgulama olmuştur. Çünkü varlığı çözümlenmek için onun muhtevasına bakmak kadar yasalarına bakmak, prensiplerini anlamak önemli hale gelmeye başlamıştır ki, cansız maddelerde direnç yasalarından canlı varlıklarda vital yasalara kadar birçok şey, varlığın temelini açıklar hale dönüşmüştür. Canlılarda, vital prensiplerin felsefi kavranışında pragmatizm, cansız varlıkların kavranışında ise realizmin yeniden ele alınışı önemli bir eksenidir. Çünkü Ortaçağ felsefe metodolojisi tümel-ler üzerinde yükselirken, fayda edimi, elde edilen her bir parçanın kendi tikelliği veya tekilliği içinde bütünden hariç olarak fayda sağlayıp sağlamadığıyla ilgilenerek, toptancı tüm yaklaşımların dışına çıkma eğilimi göstermiştir. Bu süreçte özellikle faydacılık açısından anlam önem kazanmıştır. Çünkü faydacılık genelde ah-laki bir tutum olarak ele alınmak istense de aslında bir felsefileşmek zorunluluğu olan vital yöntemdir. Felsefileşmek diyoruz çünkü vital bir yöntem olarak devamlı surette gelişmek, tecrübeleri güncellemek gibi bir edim ise zaman, evrim ismini verdiğimiz deneyimi de mümkün kılmaktadır. Eğer bir parça dikkat edilecek olursa, evrimin bilinmeyen nedenlerinde olasılık tahmini yapılırken ilk akla gelen şey hayatta kalmak adına elde edecekleri faydayı algılamaya çalışmak olacaktır. Mesela zürafaların boynunun uzamasını doğru veya yanlış fark etmeksizin, yiyecek sıkıntısı yaşadığı dönemlerde ağaç üstüne ulaşmak için uzanmak zorunda kaldıkları ve böylece boyunlarının uzadığını düşünmek konusu örnek olarak verilebilir. Öncelikle faydacılık tutum veya tavırdan ziyade bir yöntemdir. Çünkü açık uçlu

sorular veya bilgiden bağımsız kanaatler, farklı bakış açılarının zıtlığı ya da görece durumların uzlaşmazlığı karşısında çoğu zaman en temel hakem, fark etmeksizin pragmatizm olmuştur. Özellikle ekolün en önemli temsilcilerinden James, konuyu şöyle aktarmaktadır:

“Faydacı yöntem aksi takdirde içinden çıkılamayacak boyutlara ulaşan metafizik tartışmalara çözüm getirmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Dünya tek midir yoksa birçok mudur?- Maddi midir yoksa ruhani midir?- Yazgısı belli midir yoksa Özgür müdür? Bunlar hiçbir zaman son bulmayan tartışmalar olagelmıştır. Faydacı yöntem bu tür konularda, her bir tartışmaya onların kendine özgü pratik sonuçlarından yola çıkarak çözüm getirmeyi amaçlar” (James 2003:27).

Böylece evrim fikrini pragmatizm fikri ile buluşturmak mümkün olmuş ve canlıların vital ilke gereğince hayatta kalmak adına gerçekleştirdiği mutasyon, anlamlı hale gelmeye başlamıştır. Modern dönemin en belirgin tavrı ve tutumu olarak ayırıcı niteliğe dönüşen pragmatizm, tavır ve tutum olmasından dolayı ahlak prensibi gibi ele alınsa da, bu prensiplerin canlı her varlıkta olduğu düşüncesi ve faydacılığın vital ilkelerin başlangıcına yerleşmesi, ahlak kavramını, insanın da ötesine de taşımıştır. Ahlakı da tekamülen ele almamızı mümkün kılacak gelişmelerin yanısıra, doğa mekatroniği ile insanın değer sistemi arasında uyum olup olmadığının gözlenmesine sebebiyet vermiştir. O sebeple 19. yüzyılın sonlarında yükselmeye başlayan ve 20. yüzyıldan itibaren Amerikan felsefesinde baskın bir ekol haline gelen pragmatizm, geleneksel felsefede görmeye alışkın olduğumuz spekülative felsefi sistemlerin tersine, bir yöntem ve düşünme biçimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Charles Sanders Peirce (1839-1914), William James (1842-1910) ve John Dewey (1859-1952), pragmatizmin kurucuları ve başat filozofları olarak kabul edilmektedir. Bizim dikkatimizi çeken ve ülkemizde az tanınan Ralph Barton Perry ise bu ekolün içinden Yeni-Realizm akımının öncüsü olarak belirecektir. Pragmatizm, üç temel filozof üzerinden kendisini ortaya koyarken, yöneldiği etkinlikler de bu üç filozofun yani James, Dewey ve Peirce’in nitelikleriyle özdeşdir. Mesela olguları ilkelerle uzlaştırmanın yolunu arayan James için inanç, metafizik karşısında somutlaşmak adına düşünen Peirce için anlam, bilimsel bilginin kesin sınırlarını metodik olarak betimlemek adına konuşan Dewey için araştırma, bu üç filozofun keskin ayrıacı gibidir. Asıl mesele inanç, eylem ve araştırma kavramlarının birbirine bağlanabiliyor oluşudur ki, Dewey inanç teorisi için Peirce’in anlam teorisinde bir şeyler bulmuş, Peirce ise araştırma teorisi için James’in doğruluk teorisinden yola çıkmıştır (Magee 2000: 293).

Konuya başlarken Descartes etkisinden bahsetmiştik. Pragmatizm tam anlamıyla modern felsefenin tutumu açısından bir dökümdür ve Kartezyen ekol ise bu açıdan belirleyicidir. Mesele bu belirleyiciliğin en temel cazibesidir, kendisini metodoloji olarak gösterir ve metodik açıdan bilginin “açık” ve “seçik” olması gerektiği hadisesi ise uzun bir felsefe geleneği ardından pragmatizmin de yapısallığını belirleyen öncüle dönüşür. Ancak Peirce, Descartes’in açık ve seçik olma ilkesini yetersiz görür. Bunun peşine düşer. Onun için asıl mesele anlayış netliği elde etme

sorunudur ve pragmatizm bunu çözen bir etkinliktir (Peirce 1954: Cilt5, Paragraf 14). Peirce'e göre bir kavramın ne olduğunu bilmek için, onun pratik etkilerinin ne olabileceğini bilmek gerekmektedir (Peirce 1878: 294). Ona göre herhangi bir nesneden bahsettiğimizde, onun aktüel veya potansiyel olarak duyumsanabilen etkilerinden bahsediyoruz demektir. "Açık" ve "seçik" olmayan kavramlar Peirce'e göre, pratik etkilerinin kesin olarak belirlenemediği kavramlar olmak durumundadır. Onun pragmatizmi, empirik ve bilimsel bir araştırma tarzına dayanmaktadır.

Dewey'in pragmatizmi, hızlı bir biçimde gelişen doğa bilimlerinin etkisi altında şekillenmiştir. Ona göre modern-öncesi dönemde var olan, kapalı ve durağan bir yapı sergileyen, türlerden ve özlerden oluştuğu düşünülen dünya algısı, son birkaç yüzyılda yaşanan bilimsel gelişmeler sayesinde köklü bir biçimde değişmiştir. Bugünkü dünya tasavvuru sonsuz çeşitlilik ve karmaşıklıkta bir dünyayı ifade etmektedir. Modern dönemde gerçekliğe dair temel kavram Dewey'e göre "değişim"dir. Bu yüzden onun pragmatizmi özlere değil, bilimsel yasalara yönelmektedir. Çünkü ona göre yapılması gereken, metafizik gelenekte yapıldığı gibi değişim içinde sabit olanı belirlemek değil, bir değişim meydana geldiği zaman bununla ilişkili olarak cereyan eden başka değişimleri yasalar aracılığıyla betimlemektir (Dewey 2018: 141). Dewey'in pragmatizmi, gelenekteki kapalı metafizik sistemleri eleştirmekte ve yüzünü sonsuz nitelikteki evrene ve olgulara çevirmektedir. Dewey zıtlıkların getirdiği çatışkı ve çelişkinin farkındadır. Ancak Pragmatizm türlerini tahlil eden Yeni-Gerçekçilik akımının kurucusu Perry'ye göre Dewey, James'ten farklı olarak sentezciliğe kapalı değildir. James'in Hegel karşıtlığına rağmen Dewey için Hegel dikkate değer bir filozoftur (Perry 1966: 307).

James'in pragmatik felsefesi genel anlamda rasyonalizme ve spekülatif felsefi sistemlere, özelden de James'in yaşadığı dönemde İngiliz üniversitelerinde hayli etkili bir metafizikçi olan Francis Bradley'in Hegelci Mutlak İdealizmine bir tepki olarak okunabilir. O metafizikçileri, olgulardan uzak kalmak ve kısır bir felsefe yapmakla itham etmektedir (James 2015: 77). Geleneksel metafizikte var olan soyut tartışmalardan farklı olarak pragmatizm, insan düşüncesinin nesnelere yaşamdaki pratik etkileri bakımından değerlendirmektedir. James'e göre pragmatizm, (bu bakımdan eksik olduğunu düşündüğü rasyonalizm ve empirizmden farklı olarak) bir yandan sağduyuya, olgulara ve bilime yönelirken diğer yandan insani değerlere, yaşamsal ilkelere, dinsel kavrayışa ve romantizme de açık kapı bırakmaktadır (James 2015: 41-45). Ona göre felsefenin ihtiyaç duyduğu şey, dünyaya ve yaşama dair tecrübemizin hiçbir unsurunun göz ardı edilmediği, esnek ve bütünlükçü bir düşünme tarzıdır. James Tanrı'nın da bir değeri olduğunu ve her değerın ise fayda ölçüğünde ifade bulacağını izah ederken, metafiziğin sınırlarına yaptığı eleştiri ile din kavramsalını ayırır. Çünkü kişisel inancın destekçisi ve ahlaki iradenin teminatı olarak dine duyulan değersel ihtiyaç olduğu açıktır (Perry 1996: 265-266). Elbette ki James pragmatizmin olgusal yatkınlığı üzerine kafa yorarken ilkeler ve olgular çatışmasını net bir biçimde ele almış, hatta bu çatışmanın idealist-pozitivist, ya da rasyonalist-materyalist türünden bir çatışmaya

sebebiyet verdiğini düşünerek ilkecilerle olgucuları birbirinden ayırmıştı (James 2003: 14). Ancak değerler alanından da vazgeçemeyeceğimizi tespit etmekteydi ki, James bir grup insanla bir araya gelerek, 20. yy. başındaki idealizm baskınlığına karşı gerçeğin doğasını vurgulamak adına bir eylem planına yöneldi. Russell ve Moore ile birlikte Yeni-Realizm akımının düşünsel mimarlarından olan James'in değerler alanına göz atması elzemdi. Değer teorisi ya da aksiyoloji James açısından gelenekle mukayese edilerek anlaşılmaya çalışılıyordu. Perry aslında meseleyi değerler alanına taşıyarak, yeni gerçekçilik fikrinin kurucularından birisi olarak, değerler sahasını gelenekten ayrı ele almaya yönelmiştir. Değerler teorisi 20. yy. başında Birinci Dünya Savaşı öncesi gerçekleşen en önemli düşünüm hadiselerindedir (Omay 2003: 15). Ralph Barton Perry bu konuda hem Birinci Dünya Savaşı sonrasında "Genel Değer Teorisi" (1926) hem de 2. Dünya Savaşı sonrasında "Değer Türleri" (1954) isimli eserleri kaleme almıştır. Pozitivizmin 19. yy.'da sosyolojik yaklaşımlarının 20. yy.'dan sonra psikolojik yaklaşımlara doğru tahtını terketmeye başladığı dönemler, toplumun evrensel yasası yerine bireyin anlamı sorununa evrilen bir zaman dilimini de işaret etmeye başlamıştı. Çünkü 19. yy. ve 20. yy. tüm bilimlerde baş döndürücü hızla keşifler ve icatlar dönemine dönüşerek ilerleme ve gelişme kavramlarının altın çağını yaşadığı dönemler haline dönmüştür.

James'e göre son birkaç yüzyılda doğa bilimlerinde hızlı ve köklü biçimde yaşanan gelişmeler ve değişimler, bilimsel teorilerin kesinliğine dair şüpheyi de beraberinde getirmiştir. Buna göre teoriler gerçekliği ancak nispi olarak ifade edebilmektedirler. Onlar insanın doğa hakkında ürettiği bir dil olmak durumundadır. Bu yüzden aynı olgular farklı ilişki ağlarında farklı biçimlerde ifade edilebilmektedir. James'in pragmatizmine göre doğru kabul edilen düşünceler, bizi deneyimlerimizin diğer unsurları ile etkileşim haline sokan, deneyimimizin bir noktasından diğerine taşıyan tatmin edici araçsal doğruluklardır. Doğrulanma, olmuş bitmiş bir durum değil fakat bir süreçtir. Zihin, sahip olduğu bilgi yığına uymayan yeni bir olguyu tecrübe ettiğinde, yani mevcut bilgi stoku yeni durumları açıklama konusunda yetersiz kaldığında, eldeki mevcut inançları mümkün olduğunca değiştirmeden, bu yığın ile yeni deneyim arasında bağ kuracak yeni bir düşünceyi kabul eder. Bu yeni düşünce "doğrudur" fakat bu doğru statik, olmuş bitmiş bir doğru değil, tersine doğrulanma sürecinin izleyen aşamalarında değişiklik gösterebilen esnek bir doğrudur (James 2015: 67-70).

Gerçeklik, pragmatizme göre yeni düşüncelerimizin doğru kabul edilebilmeleri için kendisini uydurmak zorunda olduğu mevcut doğru stokumuzdur. Bizdeki bu birikim, deneyim aracılığıyla kabul ettiğimiz, reddettiğimiz ve yeniden düzenlediğimiz inançlarımızdan oluşmaktadır (James 2015: 61). Düşüncelerimizin "doğru" olabilmeleri için bu gerçeklikle uyumları gerekmektedir. James'e göre gerçeklikle pratik ve entelektüel olarak tatminkar bir ilişki kurmamıza aracı olan, başka bir tecrübeye geçiş yapma konusunda engel teşkil etmeyen, yaşamımızı gerçekliğin genel şartlarına uyduran düşünceler, gerçeklikle uyuyor demektir (James 2015: 159). Ona göre doğru bir düşünce, bu koşulları yerine getiren düşüncedir. İnançlar Perry'nin de üstünde düşündüğü biçimiyle değerler silsilesini ve değerler teorisini

oluşturacaktır. Değerler çalışması olarak da adlandırılabilir bu yeni yaklaşım biçimi felsefe terminolojisinde aksiyoloji (axiology) ismiyle terimlendirilerek etik ve estetik sahada iki sorunla ilgilenmektedir. Elbette ki en büyük sorun neyin ahlaki olup olmadığını etik temellerde açıklamak kadar neyin güzel olup olmadığını açıklama sorunsalı olarak da kendisini göstermektedir. Dolayısıyla birey ve davranışlarını konu edinerek haz, tutum, tavır, zihin arasındaki ilişkiyi inceleyerek felsefi argümanlarını oluşturmaya çalışan saha bu sebeple aksiyoloji sahası olarak düşünülecektir. Böyle bir disiplinin oluşma gerekçeleri arasında faydacılık ve varlık arasındaki ilişkinin değerler bağlamında durumunun algılanması ve insanın tutumunda yol açtığı nedenselliğin irdelenmesidir. Aslında aksiyoloji, Kant sonrası felsefi antropolojinin de sahasını betimler durumdadır. Ancak felsefi antropoloji çalışmalarının sosyolojiden psikolojiye kendi alt disiplinlerini kuran bilimler çerçevesinde önemsizleşmesi, diğer yandan ahlak ve din bilimleri çalışmalarının bu sahayı el altında veri laboratuvarına dönüştürmesi, insan tutumundaki göreceliliği anlamak gayesiyle değerlere yönelecek ve bu da karşımızda etik ile estetik olmak üzere iki sorun teşkil edecektir. Ancak pragmatizm ile değerler sahasının ilişkisinde gerçeklik, sarsılmaz ve değişmez doğasını, tekilleşmiş ve değişmez bir doğruluk kabulü üzerinde çok sergilemeyecektir. Doğruluk değişebilir bir kimliğe bürünmeye başlayacaktır.

James'in pragmatizmine göre doğruluk, gerçeklikle etkileşim içinde ve sürekli bir dönüşüm halindedir. İnsanın dünyaya dair inançları, olgulara yönelik pratik araçlardır ve onlar, sonraki deneyimlerde olgularla tekrar etkileşime geçerek yeni doğrular yaratırlar. Bu süreçte doğruluk, olguların özünden ileri gelen bir nitelik değildir. Olgular sadece vardırılar. Doğruluk, olgulara dair inançların işlevinden ibarettir (James 2015: 167). James'e göre zihinden bağımsız objektif bir gerçeklik yoktur. Doğruluk bizim olgulara dair geliştirmekte olduğumuz işlevsel ve faydalı inançlardan ibarettir ve her an kendisini yenilemektedir. Olgulara dair olmuş bitmiş, mutlak geçerli bir doğru yoktur. Zihin ve olgular arasındaki etkileşimle beraber, doğruluğun kendisi de sonsuz bir dönüşüm içerisinde.

Yeni-Realizm:

Metafizik ve epistemolojide Yeni-Realizm hareketinin, 20. yüzyılın ilk yarısında, İdealizmin baskın olduğu Amerikan ve İngiliz üniversitelerinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. İdealizmle zıtlık oluşturan felsefi tutumlarını ifade etmek için "Realizm" kavramını benimseyen William James, Bertrand Russell ve G.E. Moore, bu ekolün düşünsel mimarları olarak gösterilmektedir (<https://www.britannica.com/topic/new-realism-philosophy> erişim tarihi: 12.09.2020). 1910 yılında Edwin B. Holt, Walter T. Marvin, W.P. Montague, Ralph Barton Perry, Walter B. Pitkin ve Edward Gleason Spaulding'in beraber kaleme aldığı The Program and Platform of Six Realists adlı makalede Yeni-Realizmin programı ve genel hatları ortaya konmuştur. 1912 yılında yine aynı altı düşünür, The New Realism, Cooperative Studies in Philosophy isimli kitabı yayınlarak realizme dair düşüncelerinin kapsamlı bir sunumunu gerçekleştirmiştir. Bu altı düşünürün en temel özelliği, Moore'un Hegel

ve ardılı olan idealistleri çürütme yöntemine benzer bir metodolojiyi takip etmiş olmalarıdır (Thilly 2002: 455). Özellikle Berkeleyci betim biçimi, saldırılarının temelini oluşturmaktadır. Adı geçen altı Realist düşünürüne göre felsefi gelenekteki anlaşmazlıkların asıl sebebi, dildeki kelimelerin kullanımında aynılık ve kesinlik eksikliği ile felsefi araştırmada kararlı bir işbirliğinden yoksunluktur (Holt vd. 1910: 393). Öyleyse onlar, felsefenin yararsız spekülasyondan arındırılarak matematiksel kesinlikteki nicel ifadelerle iş görmesi gerektiğini ve böylece felsefeye evrensel bir yapı kazandırılması gerektiğini savunmaktadırlar. Söz konusu realistlere göre felsefedeki bu eksiklik, onu doğa bilimlerinden ayıran başlıca unsurdur. Onlara göre içinde buldukları çağda felsefedeki anlaşmazlıklara dair genel kanaat, bu tartışmaların sebebinin, kişisel özellikler ve farklılaşan mizaçların etkisiyle dilin mecazlı ve keyfi kullanımı olduğu yönündedir. Felsefe sahasında ortak bir terminolojinin geliştirilememiş olmasından kaynaklanan böylesi bir işbirliği eksikliği, gerçek felsefi sorunların gizlenmesini de beraberinde getirmiştir (Holt vd. 1910: 393).

Söz konusu altı filozofun Yeni-Realizm manifestosu, felsefedeki bu problemli halin çözümüne yönelik bir girişimin ifadesidir. Onlar bu girişimi üç aşamada ele almaktadır. Onların bu çalışması öncelikle metafizik ve epistemolojide temel felsefi ilkeleri ve öğretileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. İkinci olarak bu hareket, söz konusu ilke ve öğretilere dayanan bir yöntemi ve çalışma programını belirlemekte, son olarak, en azından bu altı düşünürün fikir birliği içerisinde olduğu ve bir bütün olarak kabul edebileceği yöntemler, hipotezler, formüle edilmiş aksiyomlar ve gerçekler sistemine ulaşmayı hedeflemektedir (Holt vd. 1910: 393). Yeni-Realizm hareketi böylece, felsefeye “bilimsel” bir nitelik kazandırarak metafizik ve epistemoloji alanlarındaki spekülatif felsefi sorunların üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır.

E.B Holt’a göre mantık, matematik ve doğa bilimlerinin konusu olan varlıklar, gelenekte anlaşıldıkları biçimiyle “zihinsel” değildir. Bu varlıkların varlığı ve doğası, hiçbir şekilde bilinmeleri ile koşullandırılmamıştır (Holt vd. 1910: 394). Deneyimin nesnesi olan varlıklar, bilinçten bağımsız biçimde var olmaya devam ederler. Bu meseleyi en net biçimde Perry ele almıştır, “A Realistic Theory of Independence” isimli eserle Yeni-Gerçekçilik kuramındaki matematiksel ve mantıksal bazı durumların veya formel ilimlerin konusunu oluşturan bazı olguların, bilen bir bilinçliliğin sonucu olarak bilgi ilintisine uygulandığında tüm diğer zihinlerden bağımsızlığını bulmuştur (Thilly 2002: 456). Bu durum Decartes’tan bu yana varlığın düalist olarak ele alınmasının sonucu olarak epistemolojinin de ikicilik ile ele alınmasına karşı duruş olarak okunabilir. Çünkü ikicilik epistemik manada da bir düalizm yaratmıştır ki, Locke’un sözcük dizisini etkileyen zihinsel ikiciliğe de yani diğer bir deyimle epistemik düalizme de, bir meydan okuma olarak algılanabilecek bir durum oluşmuştur.

İnsan bilgisi Holt’a göre çoğulcu bir yapı sergilemektedir. Buna göre bilginin konusu olan varlıklar, diğer varlıklarla belirli bir ilişki içerisinde ve mevcut ilişkileri yadsımadan yeni ilişkiler kurmaya devam etmektedirler. Holt’a göre kendi

içinde mantıksal olarak tutarlı felsefi sistemlerin hemen hepsi organik yapıdaki bu ilişkiselliğin varlığını kabul etmekte fakat buna rağmen paradoksal biçimde gerçekçi-karşıtı tutumlarından vazgeçmemektedirler (Holt vd. 1910: 394).

Montague'ye göre realizm için şeyler bilinmediklerinde de var olmaya devam etmekte ve gerçekliklerinden hiçbir şey kaybetmeden sürekli olarak yeni varlıklarla ilişkiye girebilmektedirler. Bir şeyin varlığı, bir kimsenin onu deneyimlemesinden, algılaması, tasarlaması ya da onun farkında olmasından bütünüyle bağımsızdır. Ona göre realizm bu anlamda şeylerin deneyimden veya bilişsel bir ilişkiden bağımsız var olabileceğini reddeden öznelciliğe veya epistemolojik idealizme karşıdır (Holt vd. 1910: 396). Montague bu haliyle Berkeleyci ve Bradleyci idealizme karşı bir duruş sergilemiştir. Çünkü idealistler belirli bir şeyden bahsederken ya mantıksal hiyerarşiyi, ya da durumsal hiyerarşiyi gözden kaçırarak eksiklik halinde tanımlamaya yönelmektedirler. Bu ise bir belirsizlik yaratmaktadır. Mesela Berkeley'in "idea" terimini belirsiz olarak ele alması kullanım yanlışlığı yaratmaktadır. Bradley'in ise eksikliği "deneyim" kelimesini belirsiz olarak ele almasından kaynaklanır. "Deneyim" (experience) hem deneyim içinde olma durumunu (experiencing) hem de bunun tamamlanmış olma durumunu (experienced) refere ettikçe tanımlar anlamsız kalacak ve gerçekliğin çatısını kurmak mümkün olmayacaktır (Thilly 2002: 455). Çünkü idealistin aklı çift uçlu anlam algısına açık olarak yanlış anlamaya müsaittir. O sebeple sürekli olarak tek başına hepsini anlatıyormuşçasına kullanılan "deneyim" sözcüğü onları kapsamadığı halde kapsıyormuş gibi çıkarımların yanlışla giden paydasını oluşturur.

Spaulding için realizm, sağduyu ve bilimle eşgüdüm halinde hareket ederek, tüm varlıkların zihinsel olmadığını ve bu varlıkların biliniyor olmadan da bilinebilir olduklarını kabul etmektedir (Holt vd. 1910: 400). Spaulding'e göre terimlerin bilişsel olarak bir ilişki halinde olması, onların karşılıklı olarak birbirlerine bağlı olduğu veya birbirlerini ya da ilişkilerini değiştirebilecekleri anlamına gelmemektedir. Böylesi bir bağımlılığın var olduğu önermesi, ilişkilerin "iç görünüşünü" ifade etmektedir. Oysa Spaulding'e göre gerçekte bu görüş, zorunlu olarak ilişkilerde "dış görünüşü" varsayarak kendisiyle çelişmektedir. İlişkilerin "dış görünüşü" ilkesi mantıksal bir doktrindir ve buna göre ispat, gerçeklikten bağımsız değilken gerçeklik ispattan bağımsızdır (Holt vd. 1910: 401). Bu durum, Spaulding'e göre gerçekliğin zihinden bağımsız biçimde var olabileceğini desteklemektedir. Perry için de bu durum "bilinen şeylerin bilinmedikleri zaman değişmeden varlığını sürdürmeleri ya da onların gerçekliklerine ön yargısız olarak yaklaşmadır" (Thilly 2002: 456). ifadesiyle zihinden bağımsız bir gerçeklik sürecine tekabül etmekte olup bilgi-kuramsal yaklaşımla gerçeklik meselesini ele almaya devam etmektedir.

Perry, Kartezyen düalizmin ve modern felsefede Locke ile ünlenen temsil teorisinin bilgi anlayışını reddetmektedir. Perry için Yeni-Gerçekçilik kuramının öncülüğünü sağlayan en önemli çıkış ise Locke'un öncülü olduğu ve Descartes'in ontik ikiciliğinin tezahürü gibi görebileceğimiz epistemik ikiciliğin karşısında, epistemik bircilik olarak söyleyebileceğimiz, kimi çevirmenlere göre bilgi-kuram-

sal bircilik denilen duruşun savunusu olmuştur. Epistemik ikicilik yalnızca bilginin ideaları veya kapsamı hakkındaki düşünümün ifadesi, yani bilinen bilginin nesnelere hakkındaki öğretileridir (Thilly 2002: 456). Epistemik ikiciliğin tarihsel uzmanı Locke' göre idealar dünyası gerçek dünyasının imgelerini, kopyalarını ya da temsillerini içerir. Perry'nin ortaya koyduğu bağımsızlık teorisi ise Locke'un tasvir ettiği bu tip gerçekliğin reddi olarak ona bir başkaldırıdır (Thilly 2002: 457).

Daha da açmamız gerekirse, bilgi öğretisi doktrine edildiği ve sistemleştiği andan itibaren sunum olarak meydana gelir, bilgi nesnesi ise doğrudan bilinçlilik halinin etkinliğindedir. Ona göre bilginin oluşumunu açıklarken akli ve doğayı birbirine veya üçüncü bir töze indirgemek yanlıştır. Realizm için fiziksel doğa, her ne kadar gerçeklik olarak zihnimizden bağımsız olsa da belirli koşullar altında doğrudan zihinde mevcuttur (Holt vd. 1910: 397). Yani bu açıdan zihnimiz gerçeklikten bağımsız değildir. Bu sebeple Perry'ye göre dış dünyadaki varlıkların bilgisine erişebilme ihtimalimizi sorgulayan bilgi teorileri yanılsamalardan ibarettir. “Bilen” ve “bilinen” arasındaki ilişki, ona göre bir etkileşim halidir. Bunun karmaşık bir ilişki olması, bir ilişkisellikten daha fazlası olduğu anlamına gelmemektedir. Varlığı bilinç içeriği olarak tanımlayan bilgi teorileri ona göre yalnızca varlıklara içerik statüsü atfetmektedir. Gerçekte bilinç, kendi yaratmadığı bir varlık alanından seçim yapmaktadır. Öyleyse Berkeleyye ünlenen, bilincin bir şeyin varlığının genel nedeni olduğunu savunan İdealist gelenek de Perry'ye göre bu noktada hatalıdır (Holt vd. 1910: 397). Ancak madem ki “hata” kelimesinden bahsediyoruz, “hata, yanılsama, sanrı, rüya gibi kavramlar bir gerçekliğin önemli fenomenleridir (Thilly 2002: 457). Tüm bilgilerin doğru veya doğru olmayan halleri arasında ayırım yapma imkanı yoktur ve bu haliyle yanıltıcı bilgiyi ayırmasamada zorluktan kaçınma yolunu yeni gerçekçiler tarafından aranması yerine bunu bir kabulleniş söz konusudur.

Gerçi her ne kadar Perry için Locke ikiciliğine karşı başkaldırı gerçekleştiren bir profil resmi çizdiysek bile ikiciliğin kendi içindeki tüm zıtlıkları uzlaştırma eğilimi vardır (Hübscher 1980: 128). Hatta Perry bu uzlaştırmaları ise bir nevi uyum çerçevesiyle ele alır. Perry'ye göre aynı varlık, bir sınıfa üyeliği nedeniyle hem içkinliğe hem de sonsuz sayıda başka sınıfa ait olabileceği gerçeği nedeniyle aşkınlığa sahiptir. Başka bir deyişle, içkinlik ve aşkınlık uyumludur ve çelişkili yüklemeler değildir. Bu yüzden öznelci argümanın bilinç merkezli anlayışı yanlıştır. Başka bir deyişle varlıkların bilincin içeriği oldukları gerekçesiyle bilinci aşamayacakları argümanı hatalıdır. Öyleyse öznelci öncüllere dayandığı sürece, idealist tarzda aşkın bir öznelci teori de Perry'ye göre gereksizdir (Holt vd. 1910: 398).

Perry'ye göre her bir varlık, birbirinden bağımsız bazı ilişkilere sahiptir. Bu ilişkilerin bilinmemesi veya yeni ilişkilerin keşfedilmesi, sınırlı bir ilişkiler bilgisinin varlığını geçersiz kılmamaktadır. Öyleyse mutlak idealizm –ki 20. yüzyılda Bradley öncülüğünde İngiliz üniversitelerinde hayli baskın bir felsefedir-, problemleri kavrayışı ifade etmektedir çünkü bu açıdan bakıldığı zaman herhangi bir ilişkinin bilinebilmesi için varlığın tüm ilişkilerinin bilinmesi gerektiğini, yalnızca mutlak

bütünün tamamen doğru olabileceğini savunan Hegelci metafizik hatalıdır (Holt vd. 1910: 398). Hâlbuki birinin herhangi fikri ve ona ait deneyimi dünyayı ilgilen-dirmiyorsa orada yüzeysel ve geçici olan yani kalıcı olmayan bir şeyler vardır ki, bu durumda evrenin üyesi olmak ve evrene katkıda bulunmak gibi yüce kimlikler ve yüce görevler ortadan kalkar. Böylelikle basitleşen bir gerçeklik doğası üzerinden tutarlılık ve mantıklılık da kolaylaşır (Perry 1905: 16-17).

Perry'ye göre homojenlik, tutarlılık, bağdaşırılık, karşılıklı ilişki, vb. gibi mantıksal birlik kategorileri, evrende belirli bir birlik derecesinin var olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla dünyanın sahip olduğu birlik derecesi mantıksal olarak belirlenemez, ancak özel bilgi dallarının sonuçlarını bir araya getirerek, yani deneysel çalışmayla belirlenebilir. Perry'ye göre bu durum bize göstermektedir ki, bir bütün olarak dünya, dünyanın belirli bazı parçalarından daha fazla birlik halinde değildir. Bu yüzden Perry, Spinoza ve Platonunki gibi monist spekülâtif sistemlerin dogmatik olduğunu ve bilimsel kanıtlara aykırı olduğunu savunmaktadır (Holt vd. 1910: 398).

Yeni gerçekçiliğin epistemik ikiciliğini reddeden epistemik biriciliğinin karşısında yine gerçekçilik akımının içinde incelememiz gereken ama epistemik ikicilik ile uzlaşarak Perry gibi düşünürlerin epistemik biriciliğine saldıran eleştirel gerçekçileri unutmamak elzemdir. Onlar meseleyi epistemik olgu bağlamında ele almaktadırlar. En önemli isimleri Sellars, Durant Drake, Lovejoy'dur. Özellikle Lovejoy için epistemik bir olgu durumu vardır ve duyum bilgileri ile karşı karşıya olarak hem zihnin doğrudan kaplam ya da aracını oluşturur, hem de fiziksel nesnelerin zihinden bağımsız olarak var olduğunun teminatı olarak o duyum bilgileri ile iş görürler. Ayrıca özdeksel nesnelerin niceliksel manada bilinen bilgilerden farklılığı da miktar, yoğunluk ve derinlik konusunda bilgi ve türlerini olgusallaştıracaktır (Thilly 2002: 458). Yeni Gerçekçilik hareketi içinde Lovejoy'un başını çektiği eleştirel gerçekçilik grubu, Perry'nin de içinde bulunduğu bağımsızlık teorisi grubundan önemli birkaç farkla ayrılır. Mesela eleştirel gerçekçiler, Russel'in lojik realizmi ile temas ederken, Bağımsızlık teorisi çerçevesinde düşünenler tam karşısındadır. Ayrıca eleştirel gerçekçiler behavyoral psikoloji ile bağlantı halindedir (Hübscher 1980: 138). Ancak Perry ve arkadaşları için davranışsal (behavyoral) psikoloji yerine, yapısal (structural) ve işlevsel (fonksiyonel) psikolojilerin bilinç üzerindeki yaklaşımlarının sonuç ve üretim konusunda uzlaşımı söz konusudur. Bilinç felsefesi bu haliyle felsefenin yepyeni bir nüfuz sahası olarak bilimin dışına ittirilmekten kurtulacak ve bilim ile birlikte ele alınması zaruri olacaktır. Çünkü bilinç üzerinde yapılan yorumlar, kişiyi toplum içinde özel tanımlayan bir ayrımı yaratır ki, bu ayrım ise siyasetin sosyo-politik bir tezahüre dönüşmesi kadar sosyal hayatın, toplum tümelliği yerine birey müşterekliğinden hareket etmesinin de imkânını tesis eder. Perry tam da bu haliyle Amerikan demokrasisinin özel filozoflarından ve Dewey'e göre Perry, günümüzün en önemli Amerikan filozofu olmak gibi bir şerefe sahiptir (Hübscher 1980: 139). Perry teoriyi gerçeklik karşısında ulaşabileceği son mükemmelliğe ulaştıran önemli bir girişimde bulunmuştur.

Pekala, tüm bu felsefi farklılıklar ne işe yaramaktadır? Bilinç tanımından tutunuz da insan tanımına kadar birçok betimleme, öncelikle faydacılık merkezine oturmuş ve bu gerçeklik kavramsalının ulvi erekler yerine basit nedenlerle tanımlanmasını sağlamıştır. Faydacılığın ilk ilkesine de vital (hayati) gerekçeler oturmuş ve bunun devamlılığı adına gerçekleşen her tip ilerleme ve değişim, çoğu kez evrim çerçevesinde açıklanmıştır. Bu ise bilimlerde başlı başına bir değişim anlamına gelmektedir. Birey merkezli dünya ve onun yapısallığı ile işlevselliğinin uzlaşımını mümkün kılmaya çalışma, farklı sosyal bilim teorilerinin önünü açmıştır. Çoğu kez harp dergilerinin konularını oluşturan insan ve kaynakları, ABD'ye özellikle II. Dünya savaşını kazandırmıştır. Yeni gerçekçilik prensibi uyarınca doğru işin doğru insana, doğru yer ve doğru zamanda verilmesinin bir bilgi türü gerektirmesi ve bunların hepsinin bir ve aynı anda olmasının sağlanması, epistemik biriciliğin olası sonuçlardan birisi olarak da görülmelidir. Özellikle bu söylediğimiz insan kaynakları kuramı, Yeni Gerçekçilerden Münsterberg'e ait bir kuramdır ve ABD'ye 2. Dünya savaşını kazandıran en önemli planlama olmuştur.

Yeni-Realizmin Pragmatik Temelleri

Pragmatizmin ve Yeni-Realizm hareketinin ortak noktalarından ilki, her ikisinin de epistemolojide temelicilik karşıtı olmasıdır. Pitkin'e göre sezgisel veya aksiyomatik doğrular var olabilir fakat bu doğruların varlığı, onları epistemolojik veya ontolojik olarak temel kılmamaktadır. Onlar da tıpkı diğer doğrular gibi, ilgili diğer doğrular ışığında yorumlanmalıdır (Holt vd. 1910: 399). Benzeri bir tutuma James'in pragmatik doğruluk anlayışında da rastlamaktayız. Onun pragmatizmine göre deneyimi önceleyen temel doğruların varlığı söz konusu değildir. Doğru olarak kabul ettiğimiz fikirler, -pratik bir farklılık yaratmaları koşuluyla- tek tek tecrübelerin doğrulanma süreçlerinden ve yeni deneyimlerin mevcut inançlarla uyuma durumundan meydana gelen esnek düşüncelerdir. Ancak bazı doğrular vardır ki, onlar çok uzun bir süre boyunca geçerliliğini sürdürmüş olmalarından dolayı esnekliklerini kaybetmişlerdir. Felsefede adeta ezeli ve ebedi birer ilkeymiş gibi görünen böyleleri doğrular bile James'e göre belirli ölçüde esnektir ve diğer inançlarımızla uyumlu olmak zorundadır (James 2015: 72). Pragmatizme göre bu uyum var olmasaydı, bu ilkelerin hiçbir geçerliliği olmayacaktı. Dahası James'e göre bu ilkelerin her biri insan tecrübesinin ürünüdür. Nitekim Analitik felsefenin temsilcilerinden birisi olarak anılmakla birlikte Pragmatizmden hayli etkilenmiş olan W.V. Quine, "Two Dogmas of Empiricism" adlı eserinde, modern empirizmde var olan deneyimden bağımsız analitik doğrular ve deneyime dayanan sentetik doğrular arasındaki ayrımı reddetmektedir (Quine 1951: 20). O, insan tecrübesini önceleyen ve bilgimizi üzerine inşa edebileceğimiz türden temel inançların yani a priori bilginin varlığını bütünüyle yadsımaktadır.

İkinci olarak hem Pragmatizm hem Yeni-Realizm, genel olarak bilimsel ve doğalcı bir eğilim göstermektedir. 19. yüzyılın sonlarında Darwinci evrim teorisinin etkisi ve psikolojik deneylere olan ilginin artmasıyla, insanın da tıpkı doğa içerisindeki diğer canlılar gibi bilimsel araştırmanın konusu olması gerektiği fikri öne

çıkmağa başlamış, Pragmatizm de bu çizgiyi benimseyerek insan zihnine doğaya aşkın nitelikler atfetmeyi reddetmiştir (Shook 2003: 70). Örneğin Peirce biliş sürecini, tamamıyla bilimsel ve doğalcı bir düzlemde ele almaktadır. Peirce'e göre bir makine olan zihin, duyu verileri olmaksızın bilgi üretme kapasitesine sahip değildir. Bu makinenin tek işlevi bilgiyi dönüştürmesidir (Peirce 1878: 287). Zihne ve biliş sürecine dair böylesi bir yaklaşım aşkınsallıktan uzak, doğalcı bir epistemolojiyi salık verir. Quine'in "Doğallaştırılmış Epistemolojisi"nde bu yaklaşımın daha radikal bir örneğini görmekteyiz. Quine epistemolojiyi, doğa bilimleri gibi deneysel ve betimleyici bir tarzda ele almaktadır. Ona göre epistemoloji, psikoloji biliminin bir alt dalıdır. Epistemologların asıl yapması gereken, deneyim aracılığıyla temin edilen girdilerden yeni çıktılar üretme faaliyetini yerine getiren insan zihnini, doğal bir fenomen olarak ele alarak değerlendirmektir (Quine 1969: 83). Quine kendi epistemolojisini oluştururken, doğa bilimsel yöntemden ve Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Onun natüralist anlayışı insanı, doğadaki diğer canlılarla akraba olarak, onlarla sıkı bir ilişki içerisinde ele almaktadır. İnsanı doğadaki diğer canlılardan nitelik bakımından üstün görmeyip, onu yalnızca daha karmaşık yapıdaki bir canlı olarak ele alan Quine'a göre epistemoloji normatif bir disiplin değildir (Quine 1969: 126). Epistemoloji ona göre, bilişsel süreçleri inceleyen deneysel bir bilimdir. Bu yüzden doğa bilimlerinden sözgelimi fizik, atomları hangi yöntemlere göre ele alıyorsa epistemoloji de bilgiyi bu şekilde ele almalıdır. Onun epistemolojisinin görevi, duyu verileri ve oluşturduğumuz dünya tasavvuru arasındaki ilişkiyi bilimsel olarak incelemektir. Bilgi, doğal işleyişin unsurlarından yalnızca bir tanesidir ve psikolojinin alt alanı olan epistemoloji, bilgiye doğal bir fenomen olarak bakmaktadır.

Söz konusu tutum Yeni-Realizm hareketinin temsilcileri için de geçerlidir. Spaulding'e göre bir varlık, bütün ilişkileriyle her yönden bilinmese bile bazı açılardan "gerçekten" olduğu gibi bilinebilir. Bilinç, biliş gibi terimler, aşkın ve niteliksel olarak üstün değildir; onlar da diğer gerçeklerin araştırıldığı gibi araştırılmalıdır (Holt vd. 1910: 401). Perry'ye göre bilen ve bilinen arasındaki fark, tözsel ve niteliksel bir fark değil, yalnızca konumlanmadaki yer farklılığıdır. Bu yüzden geleneksel epistemolojideki özne ve nesneyi birbirinin yerine geçemez olarak gören, böylece özneyi ya bilinemez olarak tanımlayan ya da sezgisel veya reflektif bir tarzda bilinebileceğini iddia eden idealist düalizmler hatalıdır (Holt vd. 1910: 397). Montague'ye göre biliş (cognition), canlı bir varlık ile herhangi bir varlık arasında var olabilen kendine özgü bir ilişki türüdür. Biliş, nesnelere aynı dünyaya aittir. Onda doğaya aşkın ve doğanın üzerinde bir unsur yoktur. Bilincin doğayı ne ölçüde kapladığı ve hangi koşullar altında ortaya çıkabileceği ve devam edebileceği, ancak deneysellik ve natüralistik yöntemlerle çözülebilir (Holt vd. 1910: 397).

Pragmatizm ile Yeni-Realizm arasındaki temel farklardan birisi de ayırısama meselesidir. Pragmatistler zihin ile dış dünya ayırısamasında epistemik kökler gereği bulunuyorken, Yeni-Realist Perry, sadece nitel çevrelerin ayırısaması açısından meseleye yaklaşır ve ortam tahlilinde ele alınan konuların nitelik farklılığına dikkat çekerek, genel felsefenin kimliğini saptamaya çalışır. Şöyle açıklayacak

olursak; ilk ayrımsamayı felsefe üstüne koyar ve gündelik felsefe veya sokak felsefesi olarak tabir ettiği pratiğin karşısına akademik felsefeyi yerleştirir. Bu ikisinin arasındaki kopukluk kadar elemanlarının ya da etkenlerinin arasındaki kopukluk hissedilmeksizin genel felsefi eğilimlerin saptanmasının veya gözlenmesinin imkanı olmadığından bahseder. Hatta bununla kalmaz, bunun benzerini politik kuramlar ile politik gelenek arasında da işaret eder (Perry 1969: 3). Çünkü zihin içte ayrımsama yapmaz, dışta ayrımsama yapsa bile epistemik bircilik savunusunda bulunan Perry için, bu ikili gerilimin kopukluğunu tespit etmek, hem bir uzlaşım sağlayacaktır hem de sorun tespiti ve mümkün bir çözüm için ilerleme ve gelişme kaynağına dönüşecektir.

Sonuç:

Bu belirlenimler ışığında toparlayacak olursak, Pragmatizm ve Yeni-Realizm hareketi arasında göze çarpan en büyük farklılık, onların gerçeklik anlayışı ile ilgilidir. Bu anlamda en yetkin örneğine James'in felsefesinde rastladığımız pragmatik doğruluk anlayışına göre zihin, gerçeklikten ve doğrudan bağımsız değildir. James için gerçeklik, bizim deneyim süreçleri aracılığıyla dünyaya dair oluşturduğumuz inançlar yığındır. Olguların kendi başlarına var olup olmadığı sorusu James için anlamsızdır. Oysa Yeni-Realistlere göre bilimin ve felsefenin nesnesi olan varlıklar, zihinden bağımsız bir varoluşa sahiptirler. Onların varlıkları, deneyimlenmeleri ve bilinmeleri ile ilgili değildir. Perry'ye göre zihinsel birlik kategorileri olan homojenlik, tutarlılık, ilişkisellik gibi kavramlar zihnin doğaya atfettiği aşkın unsurlardır. Dış dünya, bu kategorilerden bağımsız bir varoluşa sahiptir. Ancak Perry, doğanın zorunlu yapısını ifade etmemekle birlikte bu kategorilerin, günlük yaşamda ve doğa bilimlerinde işlevsel birer araç olduklarını kabul etmektedir.

Bununla birlikte iki ekol arasında ortaklık gösteren unsurlar da mevcuttur. Öncelikle hem Pragmatizm hem de Yeni-Realizm, felsefi gelenekteki anlaşmazlıkların büyük bölümünün yararsız, spekülatif tartışmalar olduğu konusunda hemfikir görünmektedir. Onlara göre bu durum, gerçek felsefi problemler üzerine eğilmenin önünde engeldir. Pragmatizm bu noktada düşüncelerimizi pratik etkileri bakımından ele alarak faydasız tartışmaların önüne geçmeyi salık vermektedir. Yeni-Realizm ise bu sorunun üstesinden gelebilmek, felsefeyi kişisel hüsnükuruntulardan ve mizaç farklılıklarından arındırmak için metafizik ve epistemoloji alanında zihinden bağımsız bir gerçeklik fikrini öne atmaktadır.

Pragmatizm ve Yeni-Realizm'in en büyük ortaklığı, onların bilimsel ve doğalcı felsefe yapma tarzlarıdır. James, Dewey ve Peirce'in görüşleri temelinde şekillenen pragmatizm ve Perry öncülüğündeki Yeni-Realizm, epistemolojide doğaya aşkın unsurları reddetmekte, felsefeye empirik ve bilimsel bir yapı kazandırmayı amaçlamaktadır. Pragmatistlerin üzeri örtülü biçimde dillendirdiği, Yeni-Realist Perry'nin ise açıkça ifade ettiği gibi geleneksel felsefede zihin ve doğa, özne ve nesne, bilen ve bilinen arasında yapılan tözsel ayırım bir yanılsamadan ibarettir. Pragmatistler ve Yeni-Realistler, felsefenin geleneksel tarzda ele alınış biçimine kıyasla çok daha sorunsuz iş gördüğünü düşündükleri doğa-bilimsel yöntemleri, felsefi kavrayışlarının merkezine yerleştirmişlerdir. Bu anlayışın en yetkin ifadesine ise zihnin nitelik bakımından doğadaki diğer varlıklardan farklı olmadığını, bilişsel süreçlerin neden-sonuç ilişkileri bağlamında bilimsel olarak ele alınması gerektiğini savunan Perry'de rastlamaktayız.

Kaynakça

ARİSTOTELES, (1985), *Metafizik* (Cilt 1), (Çeviren: Ahmet Arslan), İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

CEVİZCİ, Ahmet, (2001), *Metafizığe Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

DEWEY, John, (2018), “Felsefenin Yeniden Yapılanmasında Bilimsel Etken”, *Pragmatizm Pratik Bir Felsefe*, (Çeviren: Sara Çelik), İstanbul: Doruk Yayıncılık.

DUIGNAN, Brian, *New Realism*, <https://www.britannica.com/topic/new-realism-philosophy> (Erişim tarihi: 12.09.2020)

HOLT, Edwin, B., MARVIN, Walter, T., MONTAGUE William, P., PERRY, Ralph, B., PITKIN, Walter, B. ve SPAULDING, Elbridge, G., (1910), “The Program and Platform of Six Realists”, New York. *Journal of Philosophy*, VII,15: 393-401.

HUBSCHER, Arthur, (1980), *Çağdaş Filozoflar*. (Çeviren: İsmail Tunali), İstanbul: Tur Yayıncılık.

JAMES, William, (2015), *Pragmatizm*. (Çeviren: Tahir Karakaş), İstanbul: İletişim Yayınları.

JAMES, William. (2003), *Faydacılık*, (Çeviren: Tufan Göbekçin), Ankara: Yer-yüzü Yayınları.

MAGEE, Bryan, (2000), *Büyük Filozoflar/ Platon’dan Wittgeinstein’a Batı Felsefesi*, (Çeviren: Ahmet Cevizci), İstanbul: Paradigma Yayınları.

OMAY, MURAD, (2013), *Değer Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Üni. Açık ve Uzaktan Eğitim Fak. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/felsefe_ao/degerfelsefesi.pdf (Erişim Tarihi: 08.10.2020)

PEIRCE, Charles. S., (1954), *Collected Papers*, Cambridge: Harvard University Press. <https://colorysemiotica.files.wordpress.com/2014/08/peirce-collectedpapers.pdf> (Erişim Tarihi: 03.09.2020)

PEIRCE, Charles. S., (1878), “How to Make Our Ideas Clear?”, *Popular Science Monthly*, (January).XII, January: 286-302.

PERRY, Ralph, B., (1905), *The Approach to Philosophy*, Ohio: Charles Scribner’s Sons.

PERRY, Ralph, B., (1996), *The Thought and Character of William James*, London: Vanderbilt University Press.

PERRY, Ralph, B., (1969), *Present Philosophical Tendencies*, New York: Krauss Reprint Co.

SHOOK, J. R. (2003), *Amerikan Pragmatizminin Öncüleri*, (Çeviren: Celal Türer), İstanbul: Üniversite Kitabevi Yayınları.

THILLY, Frank, (2002), *Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe*, (Çeviren: İbrahim Şener), İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

QUINE, William. V. O. (1969), *Epistemology Naturalized*, Massachusetts: Library of Congress.

QUINE, William, V. O. (1951), “Two Dogmas of Empiricism”, **The Philosophical Review**, LX, 60: 20-43.

VON ASTER, Ernst, (1999), *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, (Çeviren: Vural Okur), İstanbul: İm Yayınları.

Extended Abstract:

As we take a look at the ideas have been proposed throughout the history of thinking about reality, we see them in this or that manner that they are associated with metaphysics. However, this concept has changed its meaning many times over time. So much so that metaphysics has begun to become something that becomes the source of a separate description for each school. In the history of philosophy, metaphysics, in various forms, in accordance with changing conditions, each in relation to the other; It has manifested itself as “an inquiry into what really exists” or “an investigation of the reality behind the appearance” or “an effort to develop a holistic understanding of the world” or “science aimed at determining the first principles of philosophy”.

Metaphysics means “beyond physics” as a word, but Aristotle’s definition of “rational knowledge” above and beyond sensory knowledge has given it epistemic meaning. For Aristotle, there is a world that is heard and known, and there is an inaudible and unknown world, which is also a metaphysical world. However, the field determined as metaphysics left the definition of mental knowledge beyond sensory knowledge to all the implications of reason arguments, after Aristotle. This situation brought along the process of attributing faith to the domain of reason. The process that started with the thinkers of the end of the Middle Ages and came to light with Descartes, started to examine the issue on knowledge and laid the groundwork for the birth of a brand new science. In the process that developed first with the scientific revolutions and then with the Enlightenment, philosophy evolved to a completely different point. In philosophy and science, with the end of the Middle Ages, the material started to attract attention and the ancient Greek-style philosophy and reason came to the fore in the period called the Renaissance. Thus, thoughts on the difference between the kind of information provided by nature and the kind of information provided by metaphysics became apparent. In this process, philosophy was highly influenced by the methods of natural sciences, and metaphysics was gradually confined to a narrow space. Of course, in this process, classical religious approaches lost their appeal, an evolution from god-centered thinking to anthropocentric thinking took place, and nature-centered approaches came to the fore with humanistic activities. Philosophical approaches questioning the religious way of thinking from materialism to deism made new types of science possible, and after a while the understanding of science that questioned philosophy instead of philosophy that questioned religion emerged. This made positivism of the 19th century possible. What all these processes inevitably reveal is not only Descartes’ Cogito and the individual who made it possible, but that individual’s vital principles and world of meaning. It is precisely here that Pragmatism, the most important school of 20th century American philosophy, and Neo-Realism that sprouted out of it, put forward various criticisms against the metaphysical tradition in their original lines.

Pragmatism and Neo-Realism aimed to bring a scientific and naturalistic structure to philosophy with the way of thinking they put forward in metaphysics and

epistemology. Pragmatism, which began to rise in the late 19th century and became a dominant school in American philosophy since the 20th century, appears as a method and way of thinking, in contrast to the speculative philosophical systems we are accustomed to see in traditional philosophy. According to James' pragmatism, truth interacts with reality and is in a constant state of transformation. Man's beliefs about the world are practical tools for facts, and they create new truths by re-interacting with facts in later experiences. In this process, accuracy is not a quality that arises from the essence of the facts. Facts just exist. Truth is the function of beliefs about facts. According to pragmatism, knowing an object means knowing its possible practical effects and that this knowledge is compatible with our current belief accumulation that we consider to be true. Based on an empirical and scientific research style, pragmatism is the expression of a flexible and holistic philosophical approach that allows values, principles, religious understanding and romanticism as well as facts. According to pragmatism, it is only possible to overcome the traditional problems in philosophy, which are mostly artificial, with such an approach. Within this school, Ralph Barton Perry will appear as the pioneer of the New Realism movement. Although its roots are rooted in pragmatism, there are points where Neo-Realism differs from pragmatism. According to Perry, there is no substantial difference between subject and object. The relationship between "knowing" and "known" is nothing more than a complex interaction. According to New-Realism, beings that are the subject of thought are not mental as understood in tradition. The existence and nature of these beings are independent of their knowledge. According to New-Realists, the main reason for the disagreements in the philosophical tradition is the lack of uniformity and certainty in the use of words in the language and the lack of stable cooperation in philosophical research. According to the realists in question, this shortcoming in philosophy is the main factor that distinguishes it from the natural sciences. They argue, then, that philosophy should be purged of useless speculation and operate with quantitative expressions of mathematical precision, thereby giving philosophy a universal structure. In such an atmosphere where personal tendencies and differentiating temperaments come to the fore, what needs to be done is to develop a common terminology and apply the scientific method to philosophy. Perry et al. Opposes this attitude to Cartesian dualism in the ontological and epistemological field and the Idealist tradition popularized with Berkeley.